

11. Prescriptione etiam centum annorum non prescribi ius petendi seruitij.
12. Aque ducenda ius amitti decennio, cum is qui potuit duce non duxit.
13. Aque dominium argui ex ipsis riui purgatione.
14. Aquam sequi naturam aluei.
15. Riuum, per quem aqua ducitur, eius esse, cuius sunt praedia in quibus est factus.
16. Aquam primatum, & riuum esse eius, cuius est territorium.
17. Ius faciendi bucum, illum, & extrahendi aquas certa mensura, incipere a loco buchelli, nec tribuere ius reala in rugia.
18. Licitum voluntatis, non egere alterius licentia, & requisitione.
19. Aquis vti libere qui potest, non cogi eas alij tradere, cum suum riuum sunt ingressa.
20. Scolaticiorum deriuandorum morem retusum seruandum. Morem in aquarum reliquijs deriuandum seruari.
21. Observantiam retinendam aduersus verborum proprietatem.
22. Aquae commodum hunc habeat illum verò incommodum, se absursum.
23. Verba contractus intelligi secundum tempus contractus.
24. L. Rutilio Polla. ff. de contrah. emp. loqui simpliciter rependita, quia tunc intelligitur eo statu, quo reperitur.

F A C T I S P E T I E S .

Anno 1544. Illustres DD. Equites Octauianus Vicecomes, ad quem non solum maior pars dictorum pratorum antiquorum pervenerant. Sed etiam permulta alia predicta tam cultiva quam paucorum, quae marisca appellantur: ea vendidit Praesidi Menochio, qui statim maxima impensa exsecari curavit predicta paucia, seu marisca. Et predicta cultiva ad pratiuare reduci, eaq; irrigari caput. Et anno 1590. & 1591. curauit fieri riuos & tubos tam sub riuo Hospitalis sancti Matthaei Papiae, qui vulgo la Castellana appellatur quam alijs in locis suorum prediorum, per quos quidem riuos hactenus duxit dictas aquas & scolatitia ad irrigandum noua eius prata. Quod quidem fecit predictus Praes sciente & paciente Illustri quodam Do. Comite Galeacio Beccaria, ad quem ius dicta emphyteusis concessa dicto Bernardo Lebbe pervenerat.

Defuncto dicto Comite Galeacio ei succedit in dicta emphyteusi Illustris D. Comes Otto Mandellus nepos ex filia ipsius Comitis Galeacij. Qui quidem Comes Mandellus pretendit nunc predictum Praesidem non posse deriuari facere dictas aquas & scolatitia ad dicta eius noua prata, afferens se esse dominum non solum riu, quem ipse Comes tenetur purgar facere. Sed etiam omnium ipsarum aquarum & scolatitorum.

Dubitari nunc contingit, an iure licuerit praefato Praesidi deriuari facere predictas aquas & scolatitia ad nova prata quae post à se exempta pradia à Vicecomite fieri curauit: ac etiam liceat eidem Praesidi in posterum idem facere si aliqua noua prata faciet?

Initium à Domino.

C O N S I L I V M . M C X X .

Et satis, superque fundata Praesidis intentione tam in iudicio prætorio quam in possessorio deriuadi prædictas aquas & scolatitia ad noua eius prata per nouos riuos & (vt vulgus appellat) folsata. In possessorio sane clarissimum est: cum ab eo anno, circa multos riuos & tubos fecerit pro ducendis ipsis aquis, quas re ipsa duxit. Quibus quidem auctibus quasi dicitur possessio ducendi ipsas aquas: cum & mino-

Consilium MCXX.

37

ri tempore, nèpē anno acquiri soleat simili & posset. Ita de aqua quæ quotidiana & aestiva dicitur, respondit Vlpia. in l. 1. §. 1. ff. de aqua quot, & asti, de qua, quæ per viuos ducitur respondit idem ipsem. Vlpius in l. 1. in prin. & §. hoc interdictum ff. de iuris. Hinc sit, quod si Comes Mandellus quid moliri tentaret aduersus Praesidi possessionem turbata possessionis accusari posset. Et eo magis quod cum & decennum sit decursum à die quo & tubos & riuos prædictos fieri curauit Praes non solum possesso, sed & ius, si quod aliud de quo infra, non habuisset, quæsum dicitur sic deriuadis has aquas. l. si quis dicitur no. ff. si seruit, vind. l. 1. in fine ff. de aqua pluvia arcen. & l. 2. C. de seruitu & aqua, & post Cepollam, Balbum & Albam scripti idem Praes in commentariis de retinenda posse remedium sexto. nu. 126. qui refert sex requisita concurrent hoc in casu debere, quæ & hic adesse certum est. Ceterum, hæc omitamus, & ad ius deriuadis sic has aquas ipsi Praesidi medio suorum auctorum reseruatum in concessione emphyteulis deueniamus. In illa enim investitura cōuentum fuit inter Vice comites Praesidi auctores, & lebbam auctores Comitis, quod ipsi Vice comites, tam pro pratis tunc factis quam pro henis haberent omnem vsum harū aquarum & scolatiorum. Quæ quidem verba pratorum tam factorum quam fiendorum, presupponunt sine controversia, predictum Bernardum lebbam emphyteatom consenserit, quod ipsi Vice comites possent noua prata fieri facere & ea irrigari ex aquis & scolatocijs prædictis: cum bis dictum fuerit, lebbam habere scolatitia post omne vsum ipsorum Vice comitum. Illa enim dictio vniuersalis, & omnem, nihil excludit l. Iulianus. de leg. 3. & copiose differit. Craueta in cōsil. 290. & conf. 294. lib. 2. Nec repugnat quod obicitur in motu pag. 1. versi. post omen. &c. prædicta verba post omnem vsum intelligi de vnu primæuo ac sine expensis & industria Emphyteota sive Comiti Mandelli successoris lebba. Verum (ita in motu subiectu) si dominus directi, hoc est Praes vti vellet aquis defluxis in scolatorio id esset cum expensis & industria emphyteota quia recurrenter aquæ eo quia is purgare riuum facit. Ergo de his videatur intellegendum Veggius confi. 1. nu. 82. Nam respondetur, vt alias dicebam, negando, illa verba, post omnem vsum intelligi debere, de vnu primæuo. Aut enim Illust. D. Arbitri motuas intelligi de primæuo vnu, quo Vice comites vtebantur eo concessionis tempore, hoc est anno 1544. Et tunc dicendum est, re pugnare verba concessionis, in qua dictum fuit, etiam pro pratis fiendis, quod significat alium quoque futurum vsum. Aut intelligit ipse D. Arbitri de vnu ipso primæuo aquarū, ex quibus, deinde provenient scolatitia opera & impensa ipsius Emphyteota: sicuti hunc esse sensum D. Arbitri mibi significat verba subsequentia, supra relata. Et hoc pariter casu dicimus, re pugnare manifesta illa eiusdem concessionis verba, aquis & scolatocijs, quæ ita loquuntur. Ita & taliter, quod praefatus D. Bernardus sive hæredes & successores possint liberè absque contradictione præfatorum Dominorum Vice comitum ipsas aquas, & scolatocis, ut & disponere pro libito voluntatis. Et predicta omnia post omnem vsum præfatorum Dominorum Vicecomitum, & ut supra. Et salvo, ut infra, videlicet quod praefatus Dominus Bernardus sive hæredes & successores tenentur, & debeant, & ita promittit, omnibus sumptibus & expensis præfati Domini Bernardi canari facere, & fundare fossatum quod incepit in capite campi de Cagnifango, & eundo per rectam lineam tantum quantum durat ipsum fossatum versus costas præfatorum dominorum Vicecomitum. Ita &

idest, placitus consensus, & tradit Ripa in cap. ex parte. num. 52. de re scriptis. Illa itaque verba, inquit D. Tortus aquis & scolatocijs, vt scilicet una sola sit aquæ species. Id quod maxime apparet (subiungit idem D. Tortus) considerando verba antecedentia, quæ ita se habent. Nominatiæ de oibus scolatocijs prætori &c.

Non equidem repugnat hæc consideratio, cum manifestè repugnat prædictis verbis, quæ integræ recitasse debuit ipse D. Tortus. Verba hæc sunt. Nominatiæ de omnibus scolatocijs prætorum præfatorum DD. Equitum Octauiani & Io. Aluisii tam factorum quæ fiendorum & quibusunque ab ipsis deriuantibus. Nec nō & de omnibus aquis quæ veniunt, & deriuantur à sortientibus, ac quomodocumque descendant, nascuntur & scaturiunt ex & de pratis cultis & incultis, nemoribus, proprietatibus, & ex fontanilibus ac fontanis & foratorijs proprietatum &c. His claris verbis intelligimus, duas esse aquæ species. Una quæ dicitur oriens ex fontibus & foratorijs, hanc Do. Arbitre appellare voluit primæu. Altera quæ appellatur scolatitia, quæ descendit ex pratis irrigatis, & quæ dicitur super abundare. Hæc secund. intelligere voluit idem D. Arbitre. Et hanc quidem interpretationem agnouit tandem idem Dominus Tortus eadē pagin. 9. a tergo vers. præterea dato &c.

Non etiam repugnat quod in eisdē D. Arbitri motu pag. 1. a tergo vbi aquæ, &c. sic obicitur, vbi aquæ permittuntur labi in scolatitia, casentur ob id illas esse dominis super abundantes & inutiles, & sic eis uti nullæ, vt experientia docet. Ergo cum illæ aquæ ibi existentes sint ibi defluxæ post vsum earum, sequitur amplius vti non posse.

Nam respondetur vt alias dixi, quod si aquæ quæ labi permituntur in scolatorio dicuntur (vt in motu dicitur scolatitia) Et scolatocijs vt possit Praes ad omnem suum vsum, sequitur dicendum, ipsum Praesidem posse ipsas aquas in ipso scolatorio peruentes ad omnem suum vsum deriuari facere. Nam Comes pro sua & Praesidi sive communis amborum vtilitate tenet purgari facere riuos, vt inde habeantur scolatitia, hoc deinde modo & ordine vtenda, vt prius eis vtratu Praes, deinde, si quid supererit, Comes accipiat in fine tamen prædiorum ipsius Praesidis. Nec hic obstat consideratio Domini Torti Consulenti pagina vndeclima, facie prima, versiculo. Nam dicitur, &c. prædicta sic esse intelligenda, vt Praes vti possit dictis aquis antequam in scolatorio labuntur: non autem post quam illud ingressæ sunt scolatorum. Nec verum est, quod subiungit idem Dominus Tortus, Comitem non teneri purgare riuum, vt ex eo Praes fruatur scolatocijs. Sed solum ea de causa teneti purgare, vt prædia ipsius Praesidis remaneant exsecata. Hoc sane verum non est sic simpliciter intelligendo. Nam ex riui purgatione duas vtilitates proueniunt: Altera, quæ est propria Praesidi, nempe exsecatio suorum prædiorum: Altera, quæ communis est Praesidi & Comitis, nempe deriuatio scolatitorum. His ad omnem suum vsum uti prius debet Praes, deinde Comes capiendo ea in fine (vt dictum est) prædiorum Praesidis. Præterea & secundo dicembam alias respondendo dicto motu. Domini Arbitri, prædictum argumentum cessare, si in mentem Praesidis veniet uti prædictis aquis & scolatocijs ad omnem suum vsum antequam perueniant in allegato scolatorio: Et propter ea non erit quod conqueratur Comes, si ipse Praes, alij riuis sua impensa factis ad suos diuerter usus. Nec repugnat consideratio Domini Torti, pag. 12. a tergo, ver. huic namque &c. quod licet possit Praes vti aquis antequam sint in riuum defluxæ, non sequitur tamē quod

G alios

alios riuos facere possit sua impensa ad diuerendum dictas aquas ne insolitum rium dabantur, etiam si prata inferiora facere vellet, quia verba concessionis sonant in vsum simplicem aquarum ad irriganda prata antequam aquae sint defluxae in rium Comitis, non autem ut alios riuos facere possit Praeses. Verba namque debent iatelli secundum subiectam materiam, & ne iniuriam continant: nec cursus aquae solitus diuerti potest in praividicium Comitis emphyteota, stante maxime in ueterata obseruantia videnti dicitis aquis ad irrigandum solum prata; & exinde statim permittere, vt in scolatorium desuant commodo ipsius Comitis: ac etiam quia verba debent semper intelligi immediatae, non autem medialae. le. qui liberis. §. haec verba. ff. de vulga. & pupill. substitut. & sic vnu immediato. Non repugnat inquam consideratio haec; quandoquidem si ex manifestis verbis concensionis. Emphyteus data est facultas Praesidi videnti scolaticis pro pratis fieri dicendum est necessariu eidem concessum esse, quod possit fieri facere nonos riuos & (vulgò appellamus) fossata, per qua ad noua prata ipsa scolatica detinuntur cum certum sit, fine ipsi nouis riuis duci non posse aquas ad ipsa noua prata.

6. Est enim regula tū iuris omnibus nota, quod is qui concedit consequens dicitur concedere etiam necessarium antecedens. l. secunda. ff. de iurisdict. omnium iudic. & ibidem doctores omnes. Nec intelligi possuat concessionis verba, vt sonet in simplicem vsum ad irrigandum prata antequam aquae sint defluxae in rium Comitis: Nam non prius dici possunt scolatia quam peruenient in rium seques scolatorium, vt dictum fuit supra. Qui sane riuus non est Comitis, sed Praesidi, vt demonstrauimus infra.

His abunde demonstrauimus quā bono, & quoque iure Praeses curauerit haec tenus detinuti facta has aquas & scolatia ad noua eius prata. Nunc superest, vt diluamus & confutemus rationes & argumenta noue considerata & deducta à p̄stantissimis Iurisconsultis Domino Flavio Torto, & Ioan. Francisco Ponginibio, qui pro praedicto Comite Mandello aduersus Praesidem responderunt, ex ordine ita deducimus ipsa argumenta vt inde commodius intelligentur responsiones.

Primo itaque arguit Dominus Tortus pag. 4. vers. In primis &c. haec scolatia fuisse concessa Lebbæ anno 1544. & ab eo tempore citra non fuisse à Vicecomitis; nec à Praeside eorum singulari successore aliunde ducta: Sed semper decurrisse ad commodum & utilitatem ipsius Lebbæ & eius successorum. Et ob id vetustatem in decursu & deriuatione aquarum esse obseruandam tanquam legem. l. hoc iure. s. ductus aquæ. ff. de aqua quotid. & asti. cum alijs ab ipso Do mino Consulente allegatis. Quo quidem argumento vnu est etiam praedictus Dominus Ponginibus alter Consulens suo in responsu pag. 24. à tergo. vers. Additur, quod cum &c. qui manifestius dixit, tanti cursu temporis & prescriptioni amittit ius ducendi tū aquā, quemadmodum scripsit ipse Praeses in commentariis de retinenda possessione remedio sexto, numero 15. & in consilio 909. numero 16. 17. & 36. lib. decimo. Et accedit Castren. in consilio 323. numero 2. vers. si vero. lib. 2.

Respondetur, argumentum procedere, quando aquæ scolatia concessæ sunt simpliciter, hoc est nullo adiecto pacto ad utilitatem & commodum coadiuventis: secus verò si conuentio aliqua extat: cum illa seruanda sit. Porro pactum est initum inter Vicecomites & Lebbam est, quod ipse Lebbæ frueretur his aquis post omnem vsum ipsorum Vicecomitum tam

pro pratis tunc existentibus quā futuri. In facultate itaque & libera potestate fuit Vicecomitum, & Praesidi illorum successoris vt his aquis etiam pro pratis futuri. Qua quidem facultate & si Vicecomites & Praeses vt noluerunt vel non potuerunt, defecū pratorum, attamen illo longo temporis cursu illaque vetustate à Dominis Confulentibus considerata non fuerunt priuati Vicecomites suo iure & facultate tū & multo minus Praeses, sicut in specie respondit Craueta in consilio centesimo vigesimo quarto, numero vigesimoquinto. tertio respōdeo, dīm dixit, nullam censeri decursam prescriptionem, fītiam longissimi temporis contra eum, qui tenere potest clusam in riuo, vt aliundē ducat aquam, & eam non tenuit, quia ei opus non fuit: cum prescriptio nunquam inducatur per non vnum, nisi probetur, quod euenerit casus, quo is eo iure vt poterat, vt docuit Bartolus in l. cum scimus, numero secundo, C. de agricol. & censi. libro vndecimo, cum dixit, quod si terra recomēdatā tenetur dare ciuitati Petusij subsidium caualcatis & exercitibus extra ciuitatem euntibus: & per centum annos steterunt, quod nō p̄stiterunt, ex eo, quia ciuitas Perusina nō requisitum, cum de suis gentibus esset copia fa nimis, non propter hoc (inquit Bartolus) terra prescripterū libertatem dicti seruitij. Nulla enim (ad dit. Bartolus) causa desidiae potest eomuni Perusij imputari ex quo necessitatem dicti subsidij non habuit. Hac Bartolus quem seeuti sunt alij ab eodem Crau. allegati in dicto consilio 124. in fine, qui & in consilio 111. n. 23. idem scriptis. Et illis accedunt Brunus in consilio 86. in fine. Cassaneus in consilio quarto, numero tertio, & Rolandus in consilio quinquagesimo tertio, numero vigesimono, libro secundo. Nec hoc in casu loquitur ipse Praeses in dicto remedio sexto, numero 15. & in dicto consilio 909. numero 16. & 17. Sed scribit, quod is, qui potest ducere aquam, & eam cursu decennij non duxit, dicitur amissus ius ducendi. Si ergo Comes, qui pretendit se posse ducere has aquas, & scolatia, non duxit decem ab hinc annis, eo modo quo sui antecessores ducebant, sed tam ipse Comes quam auus eius maternus, cui succedit, passi sunt Praesidem fieri facere riuos, & tubos, & aquam ac scolatia dicere, vt nunc duci, dicitur ipse Comes amissus ius suum, atque ita argumentum contra eum retrahetur.

Secundo idem Do. Tortus Consulens pag. 5. vers. secundo considero ea ratione mouetur, quod Lebbæ fuit inuestitus de omnibus scolatioribus; Quod verbum seu nomen, scolatiorum significat Vicecomites concessisse aquas deruantes in rium fieri obligatū per ipsum Lebbam, ita vt aquarum ibidem intrantū doliminius & proprietarius efficiatur. Quod dominum arguit etiam (inquit D. Consulens) ex ipsius riuu purgatione, quam ipsa Lebbæ faciebat, vt respondit Alba in consilio 299. numero 4. lib. 2. Quare cum scolatorium (subiungit D. Consulens) siue riuus per quem ipsa scolatia labuntur, & in quem recipiantur, si Lebbæ, & per consequens Comitis Mandelli, sequitur iuris conclusio, quod post quam aqua semel licet intravit fistulam seu riuum aliquius potest disponere, etiam si esset limitate concessa. Nam aqua & sequitur naturam aliue vt responderunt Baldus in consilio 241. Et videatur libro secundo, & Surdus in consilio 41. numero secundo, & ipsenem Praeses in consilio 909. numero 38. libro decimo. Hoc etiam argumento vnu est D. Ponginibus alter Consulens pag. 2. à tergo, vers. Vtique non video &c. qui pag. 14. refert Surdum in consilio 130. numero octavo, libro primo. Hoc quoque argumentum repetit idem D. Tortus pag. 13. à tergo, vers. Nam sustinendo motuum.

Respon-

Respondetur: hoc presuppositum, quod riuus iste sit Comitis, nō est aliquo mō verum. Nā riuus tū per quae aqua ducitur est eius, cuius sunt prædia, in quibus factus est ipse riuus, nisi qui ipsum riuu purgare teneatur pro aquis tū ducendis proberet se etiā iusto titulo acquisuisse ipsum riuu. Ita sanè scripsit oīum primus Bart. in tract. Tyberiadis in verbo. flumen. nu. 3. dum dixit, quod si p̄t probari qualiter sunt ab antiquo possessa (de fossatis hoc est riuus loquitur Bart.) ieiū esse dicuntur. Hoc maxime conuenit casui nostrō, in quo manifeste constat Vice com. auctores Praesidis antiquitus, & ante concess. factā lebbæ possidisse hæc fossata seu riuces, de quibus agitur. Quod si ita subiungit Bart., vt sā peccidit, nullum instrum. vel aliud sufficiens possit probari, & tunc puto illorum, esse, qui prop̄ ab utraque parte prædia possidet cuiuslibet vñque ad medium. Hoc (inquit Bar.) probatur respōso Pauli 1. 2. §. præterea. ff. de aqua pluvia arcenda illis verbis, si in consilio fossa posita sit: Accursius ibi exponit, in cōfinio. s. duorum prædiorum, & sic erit cōis fouea & idē Bart. nu. 4. cōprobat. Idem manifestē docuit Baldus in ca. 1. §. liquis de mando. nu. 8. versi. quādē verō de controvēria inuestitur Bart. & Baldus secuti sunt in specie riu, per quem aquæ fluunt. Alex. in cōf. 194. nu. 1. lib. 2. & Crauet. in consilio 209. nu. 3. li. 2. Cū ergo p̄dā omni ex parte huius riuū sunt Praesidis, eius ēt censemur ipse viuus. His accedit Paulus Castrensis in consilio 317. Notandum est lib. 2. quia ad rem max. respondit aqua tū priuatum & riuum, per quē ipsa aqua ducitur, esse eius, cuius cōsterritorium, sicut prædia, & tunc prohiberi nō posse quominus diuertat ipsam aquā quo vult pro sui utilitate. Ita & Alciatus in respōso 282. nu. 2. versi. tertia est secundum impressionem antiquam lugdunensem, ad rem respondit, quod quādo quis babet ius faciendi buchellum, & extrahendi aquas, usque ad certam quantitatem quod ius incipit à loco buchelli, & tale ius sibi competit; non quod habeat ius reale in ipsa rugia tū. Nostro itaq; in casu sine controvēria dicendum est: riuum per quē fluunt, haec aqua, & scolatia esse proprium ipsius Praesidis, non autem Comitis Mandelli qui tencit riuos ipsos purgare, vt habeat aquas & scolatia easque accipiat in fine prædiorum ipsius Praesidis. Cum propriè & secundum communem vsum & iudicio p̄teritorum scolatia illa esse dicuntur quia in fine prædiorum domini aqua supersunt, & eis dominus ipse nullo modo opus habet. Quemadmodum de communī hoc loquē diuī, & de p̄teritorū iudicio facile in form. habere potest illustr. D. Arbitr. Et hoc max. procedit, stante p̄acto exp̄esso, quod Comes ipse habeat aquas & scolatia post omnem vsum pratorum tam factoriū quā fiendorum ipsius Praesidis, qd p̄actum verificari non p̄t nisi aqua & scolatia accipiātur in fine dictorum Praesidis prædiorum: cum contingere possit, qd Praesides ipse irrigari faciet vltimū palmū suorū p̄diorum. Tertiō idem Do. Tortus pag. quinta à tergo versi. Ex alio etiam &c. perpendit verba illa libere & absq; 18 contradictione, & pro libito tū voluntatis. &c. que excludunt alterius requisitionem, & impedimentum, vt scribit Butrius in cap. 1. nu. 4. de officio ordina. significant etiam plenum ius fuīe concessum, quēadmodum ipsem Praesedes respondit in consilio 10. nu. 10. & scripsi in libro primo, de arbitriis iudicium quēst. 7. numero 34. & tradunt alii ab eodem Domin. Torto allegati, qui subiungit, quod Comes tōn diceretur libere & sine tū contradictione vt aquis, si cogeretur postquam ingresa sunt eius riuum alijs dare, vt pulchre respondit Decianus in consilio 41. numero 2. libro primo.

Respondetur ex iam sāpius dictis, presuppositum esse falsum, quod riuus sit Comitis, qui illorum scola Liber Duodecimus.

tiorum efficitur fatū dominus, quā in fine p̄diorum Praesidis post omnem eius vsum reperientur & extabunt quemadmodum manifeste significat verba subsequentia ad illa ponderata à D. Torto. Quā quidem sic leguntur. Ita & taliter quod p̄fatus D. Bernardus (læbba intelligit) sui; hæredes & successores possint libere & absque contradictione p̄fatorum Dominorum Vice comitum ipsiis aquis & scolaticis vt & disponere pro libito voluntatis. Et p̄dicta omnia post omnem vsum p̄fatorum Dominorum Vice comitum, & vt supra &c. Gaudeat itaque & fruatur Comes Mandellus p̄dictis scolaticis quā reperiuntur post omnem vsum p̄fitorum Praesidis, qui nullum pro eis p̄fabit impedimentum Quartō D. Ponginibus alter Consulens pag. 5. à tergo, versi. in super, &c. arguit, quod etiam si admittimus, Praesidē ius ducendi dictas aquas scolaticas per non vsum nō amississe, attamen obseruādus est antiquus modus deriuādi ipsa scolatia tū, nec excedi is potest nec debet l. manifestē. C. de seruit, & aqua, & scribunt ab eodem Praesidi congesti in consilio 909. nu. 35. 36 & num. 50. vbi nu. 56. affirmavit Senatum Mediolanensem ita iudicasse. Et subiungit idem D. Consulens pag. 6. à tergo versi. Et obseruantia ista &c. obseruantia p̄dicta dedisse interpretationē illis verbis, post omnē vsum, vt intelligantur, omnem vsum aqua restringitur per obseruantiam subsecutam. Nam obseruantia subseq̄ens contractū quid debeat comprehendere sub verbis illis generalibus, etiam si obseruantia tū ipsa repugnat proprietati & vero intellectui ueborum ipsius contractus, vt egregie responderunt Craueta in consilio 294. col. 13. versi. 1. lib. 2. & alij legati a Do. Consulente, qui alia multa ad rem hanc memorat.

Respondetur primō, nullam obseruantiam Vice comitum Praesidis auctorum considerari posse hoc in casu, sicut de prescriptione, & cursu temporis diximus supra. Nam obseruantia tunc consideratur quādo aliquid fieri debuit, non autem quando aliquid nō fit, quod facere vel non facere fuit in libera facultate, & non fit, quia necessitatem non habuit sic faciendi. Cū ergo Vice comites potuerunt deriuare has aquas & scolatia si eis placuerit facere noua prata, & non deriuarent ipsas aquas quia eis opus non habuerunt, ob id quod nunc placuit noua prata facere, non dicitur causata aliqua obseruantia & vñus.

Respondetur secundō, retorquendo argumentum, quod cum Praesides effectus dñs prædiorum a Vice comite emptorum curauerit duodecim ab hinc annis riuos & tubos fieri causa deriuandi ipsas aquas & scolatia, quod p̄fatur deinceps in fine dictorum Praesidis prædiorum: cum contingere possit, qd Praesides ipse irrigari faciet vltimū palmū suorū p̄diorum.

Tertiō idem Do. Tortus pag. quinta à tergo versi. Quinto Dominus Tortus pag. 6. à tergo versi. que interpretatio & Dominus Ponginibus pag. 10. fac. 11. versi. Et p̄cipue etiam, &c. arguunt ab eitando absurdō damno & iniquo, quod scilicet absurdum esset, si Praesides haberet semper aquam, & in omni loco: & sic non solum super eius prædijs, Sed etiam quando per ingressum riuui. D. Comitis Mandelli effecta est eius propria. Dominus verò Comes teneatur proprii exp̄ensis purgare fossata, per quā labitur dicta aqua ad prædia Praesidis: & vltius singulis annis perpetuō solvere eidem Praesidi libras triginta. Et tamen non posset ipse Comes habere aliquam a quā quantitatē, quod non est dicendum. Nam qui sentit dānum debet et ferire lucrum. Et in similibus